

Európa szellemi dimenziója*

A jelenleg számtalan módon megosztott és egymástól elválasztott nemzeteket, melyek Európát alkotják, egységgé formálja a kinyilatkoztatás jegye: a bibliai hagyomány és az evangélium. Tragikus viszályok és törések ellenére a fennálló kulturális és sorsközösségük csak a keresztény kinyilatkoztatás és az evangélium hirdetése alapján érthető. Ezért a mai Európa szellemi dimenziójáról szólni annyit jelent, hogy valamiképpen keresztény gyökereit és küldetését elevenítjük fel. Szellemi dimenzióon tehát keresztény fogalmakat értek. A Szentlélek és Isten adományainak felidézésekor azonban a velük együtt járó kísértésekre és próbatételekre is gondolnunk kell. Európa szellemi dimenziójának története hányattatott és nemegyszer talányos, ha a rábizott nemes törekvésre, a tanúságára hagyott üzenetre gondolunk. Ahhoz, hogy megfejthessük Európa e szellemi dimenziójának ellentmondásait, egy olyan történethez kell visszanyúlnunk, mely konfliktusokból és megbékélésekből, a hit megpróbáltatásaiból és győzelmeiből, kísértésekből és kegyelem adományaiából, bűnből és irgalomból áll. Ezért ez a hely, mely az „Irgalom” szép nevét hordozza,** titokban szinte arra rendeltetett, hogy megértesse velünk, mit jelent az európai emberek közös sorsa.

Mindebből láthatjuk, hogy Európa története szellemi dimenziójában a szentség története — sorsszerűen magán viseli a bűn, a megpróbáltatások és a kísértések bélyegét.

Kapott adományok és kísértések

Mielőtt továbbmennék, meg kell határoznom, mit értek próbatétel vagy megkísértés alatt. A Genézis első oldalaitól Jób könyvéig Krisztus megkísértéséig a kísértés elsődlegesen nem a beismert és titkolt vágyak közötti ingadozást jelenti, s nem is abban a nehézségben rejlik, mellyel az ember úrrá lesz tulajdon ereje vagy a lényét átjáró ellentétes hajlamok felett. Nem hiszem, hogy a bűn és az erény útja között tétovázó Herkules a megkísértés példája lenne! A kísértés a Biblia értelmezése szerint abban az alapvető viszonyban jelenik meg, mely az embert Teremtőjéhez fűzi: az Isten által kötött Szövetség középpontjában áll, mint az üdvözülés történetének meghatározó mozzanata.

Azt mondhatjuk tehát, hogy a kísértés vagy a próbatétel teljes fényében csak a szenteknél nyilvánul meg. Teljes erejében csak ott jelenik meg előttünk, ahol Krisztus megkísértéséről hallunk. Csak a szentből és magából Krisztusból kiindulva érthetjük meg, mit jelent a megkísértés, és nem a bűnösből, aki — bűne foglyaként — nem tudhatja, mi az, amire felszólítják. A kísértés azok próbatétele, akik részesültek a Lélek adományaiból. A kísértés szellemi kihívást jelent. A megpróbáltatás maga a kapott adományokra vonatkozik: mindenki csak ezek miatt eshet kísértésbe. Ha újra Krisztus megkísértésére gondolunk, meggyőződhetünk róla, az igazi kísértés abban áll, hogy hagyjuk magunkat az adomány által elcsábítatni, s közben megfeledkezünk Istenről, az Adományozóról. Olyan ez, mint egy rablás — elfeledjük azt, aki ad, s annak egyben legnagyobb adományát: magát az Adományozót.

* Az előadás 1987. május 5-én hangzott el a svájci Fribourgnban, az egyetem által szervezett „Európa Napja” alkalmával.

** „Irgalom” — a fribourgi egyetem neve.

A kísértés tehát azt jelenti, hogy az ember önmagát teszi meg az isteni adomány forrásává. Ez a szabadság a legkeményebb próbatétele, mert kísértés csak ott lehet, ahol szabadság van. Kísértést jelent megfedkezni arról, hogy szabadság csak az Istenhez való hűségben létezik — Istennél, aki a szabadságot megteremti, Istennél, aki adja, Istennél, aki megújítja.

Európa és az evangélium

Európát nem földrajzi jellegzetességei és nem is politikai változásai határozzák meg. Az Európát alkotó népek és nemzetek egy olyan kiváltságban részesültek, mely egyszerre kegyelem és egy küldetés alapja: eljutott hozzájuk a Biblia, az evangélium Igéje. S mindez történetük első szakaszában, az „európai mélyrétegben”, a nagy felfedezések előtt. A kontinens határait gyakran tették ingataggá ellentétek, viszályok, háborúk. Egységét, mely sosem volt tökéletesen szilárd, a kegyelem adományai tették termékennyé, s ezek vetették próbatétel alá. Európa szellemi dimenziója lényegében „küzdelem”. Hiszen az említett szellemi próbatétel épp azok próbatétele, akikhez eljutott a kinyilatkoztatás és a hit kegyelme: e kegyelem elfogadásával megkezdődött a hűség szellemi harca. Mostantól fogva e hűség perspektívájából szeretnék elgondolkodni önökkel a mai Európa társadalmi és politikai vonásairól.

Túl a tudomány és a filozófia gazdagságán, melyet a görög antikvitás hagyott rá, túl a jog s az igazság eszményén, melyet Rómától örökölt, a Nyugat — és Európa egésze — megkapta a hit fényét és a bibliai bölcsesség teljes hagyományát. Európát a kinyilatkoztatás figyelmeztette Isten gyermekeinek szabadságára. A minden embert kitüntető isteni szeretet feltárulásával mintegy születési adományként jutott el hozzá a fiúvá fogadás és a testvériség.

„Szabadság, egyenlőség, testvériség”

A francia forradalom eszményei, utópiái — az európai szellem szülöttei — az utóbbi két évszázad folyamán elterjedtek Európában majd az egész világon. Kialakították a nemzetek együttesének jelenlegi formáját, illetve nyelvét. E „halhatatlan elvek” a felvilágosodás filozófiájának gyümölcsei — szokták mondani. Fegyverül és jelmondatul szolgáltak az egyház, sőt a kereszténység ellen. Sokak számára legalábbis ezt jelenti ma a „Szabadság, egyenlőség, testvériség” hármas jelszava.

1980. június elsején II. János Pál pápa Franciaország iránti tiszteletének hangot adva, a következőket mondta: „Mennyi mindent tett ez a nemzet az ember megismeréséért, azért, hogy elidegeníthetetlen jogai megfogalmazásával kifejezésre juttassa az embert! Tudjuk, milyen helyet foglal el az önök történelmében és kultúrájában a szabadság, az egyenlőség, a testvériség eszméje. Ezek valójában keresztény eszmék. Ezt mondom akkor is, ha tudom, hogy ennek az eszménynek első megfogalmazói nem hivatkoztak az ember és a Végtelen Bölcsesség között fennálló szövetségre. De tenni akartak az emberért.”

Második franciaországi látogatása során pedig a következő — talán meglepetést keltő — kijelentést tette: „Ismerem a francia nemzetet, múltját, érdemeit és azokat az erőfeszítéseket, melyeket honfitársaik, keresztények és nem keresztények, ma éppen úgy, mint tegnap, tesznek azért, hogy e nemzet méltó maradjon hagyományaihoz, a szabadság, az egyenlőség és a béketörekvés eszméihez, melyek egyenlőséget teremtenek a világ országai között.”

„Szabadság, egyenlőség, testvériség” tehát keresztény eszmék — mondja a pápa. E keresztény eszmék — melyek Európa örökségévé, társadalmi és politikai életének ideáljává váltak, s melyeket szembe lehetett fordítani a kereszténységgel — vajon nem azon adományok közül valók-e, melyek egy nemzet és egy kultúra, sőt egész Európa szellemi hűségét teszik próbára?

Ha ez így van, akkor ma újra az evangélium hirdetésére van szükség, ahhoz, hogy újjáéledjen a remény, melyet e szavak keltettek s keltének ma is szerte a világon. Szabadság, egyenlőség, testvériség — egy olyan örökség három becses adománya, melyet nem engedhetünk veszni hagyni. Meg kell, hogy történjen e három szó keresztény visszavétele, és — ki merem mondani — új birtokba vétele. Mai világunk azonban nagyon távol került a felvilágosodás századának idealizmusától, s inkább hajlik a kétségbeesésre, mintsem hogy meggondolatlanul reménykedjen e három szó hallatán. A nemzetek közössége számára a szabadság, egyenlőség, testvériség jelentős hivatkozási alap, a gyakorlatban azonban sok nép vagy legalábbis kormányzat megtagadja őket.

Az egyház jelenlegi — némelyeket meglepő — kiállása az emberi jogok mellett arra készlet, hogy megadjuk e három szó sajátosan keresztény tartalmát. Ha ez az örökség, az embert eredendően megillető jogok elismerésével, nemcsak a felvilágosodás, hanem az evangélium — talán elhanyagolt — örökségének része, akkor Európa számára ma az a feladat, hogy ismét bizonyosságot tegyen e három szó mellett. A fiatal nemzetek továbbra is gyakran lelkesítő jelszavakat látnak bennük, de számukra ezek általában polgári, világi jelszavak, melyeknek semmilyen kapcsolatuk nincs az Istenben és a teremtésben való vallásos hittel. Az embert meg kell óvni a kétségbeeséstől, melyet kiábrándító utópiák keltettek benne, és eltölteni azzal az igazi isteni reménnyel, melyet e kifejezések keresztény jelentése és tétje éleszthet újjá.

A vallás, az emberi élet középpontja

A kultúra, a politika, a társadalmi élet meghatározó tényezői nem kulturális, politikai vagy társadalmi tényezők. A jó és a rossz alternatívája, az Istenhez való hűség, vagy Isten megtagadása döntenek mindig a szavak és a tettek értelméről. Az emberi eszmények és az emberi társadalmak nem valósulhatnak meg az emberek nélkül, sem az igazi küldetésükhöz, isteni rendeltetésükhöz való hűség nélkül. Ez pedig hiányzik abból az ideológiából és politikai gyakorlatból, mely az emberek közti viszonyokat irányítja. A társadalmi vagy gazdasági élet, az ideológia és a hatalom meghatározó tényezői elkerülik ezeket a szinteket — önállóságukat és különleges jellegüket azonban tiszteletben kell tartani. Az emberi élet organikus középpontja a vallás. Egyfajta nyugati racionalizmus számára marginálisnak tűnhetett. Mondhatták rá, hogy archaikus vagy túlhaladott. A valóságban azonban a társadalmi élet és a cselekvő emberek tapasztalata azt mutatja, hogy olyan centrum ez, melyben az emberi lét egésze összegződik.

Az egyházat Isten úgy alkotta meg, mint az emberi szívnek az őrét, és — ahogy azt a II. Vatikáni Zsinat megfogalmazta a *Gaudium et Spes*-ben (76, 2) — „mint az ember transzcendens dimenziójának bizonyosságát és oltalmazóját”. Az egyház azonban nem akarja és nem is tudja helyettesíteni az emberi felelősséget a társadalmi életben, a tudományban, az emberek közötti kapcsolatok kialakításában, szabadságuk igazságos gyakorlásában. Ezeket a kísértéseket már sikerült legyőzni.

Az emberek szabadságának, egyenlőségének, testvériségének lényege nem a társadalmi, politikai vagy gazdasági élet felelőseitől függ. Mélyen elgondolkoztattott az, amit a közélet legmagasabb szintjén tevékenykedő férfiktól és nőktől hallottam. „Ahhoz, hogy jó törvényeink szülessenek és azokat alkalmazzák is, arra lenne szükség, hogy az emberek

valóban akarják ezt, hogy az emberek akarják a jót.” A politikus belátja, hogy nincs semmiféle hatalma a szabadság és a szívek fölött. Elérheti-e vajon egy kormány vezetője, egy miniszter, egy államfő, hogy az emberek akarják a jót? A király titokban próféta, sőt pap szeretne lenni. De emlékeztetnem kell a királyt (akárom mondani a minisztert, az államférfit), hogy ő csak király. Szenvedése vagy legalábbis hatalma áthághatatlan korlátja talán épp ebben áll. A politikus tehetetlensége pedig a pap és a próféta szerepét emeli ki — Krisztus, a Messiás szerepét, aki az emberiség közvetítője Istenhez való viszonyában. Mi, katolikusok Krisztust a világegyetem királyának nevezzük, s ez nem evilági hercegek fülében rosszul csengő trónbitorlást jelent, hanem az ember transzcendens méltóságát, mely az evangéliumban táruul fel, a társadalmi élet minden meghatározottságával szemben. E méltóság a szabadság, az egyenlőség és a testvériség egyetlen lehetséges alapja.

A keresztény szabadság, minden szabadság alapja

Mindannyian tudjuk, milyen helyet foglal el a szabadság a 19. század és századunk képzeletében és világszemléletében. Ismerjük szörnyű ellentmondásait is. Ha csak rápillantunk a világtérképre, meggyőződhetünk róla, mennyire megcsúfolják a polgári és politikai szabadságjogokat, nemegyszer (sőt, sajnos gyakran) épp a szabadság nevében, miközben szinte minden ember fennen hirdeti és lelkesedik érte. A polgári szabadságjogokat a jog írott törvényei garantálják, a törvények azonban nem fejezhetik ki ezek természetének lényegét. A polgári szabadságot alapvetően a jogalanyok önmeghatározási képessége biztosítja. Az igazi szabadság ebben az önmeghatározásban rejlik, mely képes minden egyes embert a jó felé fordítani. A szabadság erkölcsi dimenziója a polgári szabadságjogok forrása — a polgári szabadságjogoknak el kell ismerniük az erkölcsi szabadságot, és biztosítaniuk kell e szabadság gyakorlásának reális feltételeit. Századunkban azonban tapasztalhatjuk, hogy a mindenfelől hirdetett szabadságjogokat mennyire veszélyezteteti és elnyomja a zsarnokság számtalan megjelenési formája, legyen az akár a közvélemény befolyásolása, akár despotikus rezsimok korlátozásai.

A dolgokat közelebbről szemügyre véve érthetőbbé válik az egyház, személy szerint II. János Pál pápa megállapítása a szabadság mai helyzetéről. Az erkölcsi tudat szabadsága az elsődleges és alapvető szabadság, minden más szabadság biztosítója. Legmagasabb rendű kifejeződése a vallásszabadság, annak lehetősége, hogy az ember szabadon fordulhasson Teremtőjéhez.

Az egyház feladata

Mi lehet tehát a keresztények, az egyház küldetése, hogy visszanyerjük a szabadság szót, s vele egy új evangéliumhirdetés lehetőségét? Meg kell tisztítanunk egy — szabadságtól idegen — felfogást és gyakorlatot, s fel kell fedoznünk újra a szabadság forrását. Vissza kell találnunk Isten gyermekeinek szabadságához (2 Kor 3, 17 és Gal 5, 1).

Ebben a Szentlélek adta szabadságban nincs semmi önző, individualista, voluntariztikus. Az igazság szeretetében, Isten Igéjének szeretetében nyilvánul meg. Krisztus így szól hozzánk: „Ha ti megmaradtok az én beszédemben, bizonytal az én tanítványaim vagytok; és megismeritek az igazságot, és az igazság szabadokká tesz titeket.” (Jn 8, 31) És azt mondja még: „Mindaz, ki bűnt cselekszik, szolgálja a bűnnek. A szolgál pedig nem marad mindörökké a házban: a Fiú marad ott mindörökké. Azért ha a Fiú megszabadít titeket, valóssággal szabadok lesztek.” (Jn 8, 34) A szabadság mint olyan, alapvető jog, mellyel az ember eljuthat Isten és saját lényre igazságához, így nem más, mint a megváltásban való hit.

Mert a szabadság számunkra azt jelenti, hogy újra szabaddá válunk a Megváltó kegyelméből, őáltala, aki magát szolgává tette, és — ahogy Szent Pál írja a Filippieknek (2, 7) — „önmagát megüresíté”, hogy megszabadítson bennünket a bűn és a halál rabszolgaságától, és visszaadja nekünk Isten gyermekeinek szabadságát (Róm 8, 21).

A szellemi felszabadítás e műve nélkül, mely a megváltás misztériumának részeseivé tesz bennünket, veszélybe kerülnek, törékennyé, sőt torzzá válnak a szabadság sajátosan emberi, politikai és társadalmi értékei. Nem kevesebb, mint Krisztusnak és egyházának messiási tette, nem kevesebb, mint a bűntől való megszabadítás kell ahhoz, hogy a szabadság emberi valóságát ténylegesen megmentsék és megerősítsék, újra elismerjék egy bűnökkel teli világban. Hiszen világunk nem absztrakt egységekből áll. Az elvek megerősítése sebesült emberiségünk konkrét történetébe íródik: folytonosan a választás helyzetében vagyunk — választanunk kell a rabszolgaság, az evilági uralkodótól való függés és a szabadság között, melyet újra elhoz nekünk Jézus, a Messiás.

A szabadság számunkra azt jelenti, hogy újra szabaddá váltunk. Azért születünk újjá, hogy Isten gyermekévé legyünk. Idézzük fel Szent Pál rómaiakhoz írt levelének 8. fejezetét (15. v.): „Mert akiket Isten lelke vezérel, azok Istennek fiai. Mert nem kaptátok a szolgaság lelkét ismét a félelemre, hanem a fiúságnak lelkét kaptátok, a ki által kiáltjuk: Abba, Atyám!”

Jussunk el a szabadság keresztény jelentésének végső pontjához! Az igazi szabadság azoké, akik újjászülettek. Azért teremtettek újjá, hogy megismerjék és végrehajtsák Isten, Mindenható Atyánk akarátát, mert az Atya mindenhatósága az ember felszabadításának kizárólagos feltétele. S elfogadták a Fiú engedelmességét is, akiben a szabadság és az igazság egyszerre adatott meg számunkra. Megkapták a Lélek adományát, mely úgy vési be szívünkbe Isten törvényét, mint élettörvényt és a béke útját. A keresztény misztérium megvilágosítja előttünk az oly sebezhető emberi szabadságot. Úgy adja vissza, mint elsődleges adományt. Visszaadja a megbocsátás és a könyörület kegyelméből, ami Isten mindenekfölötti hűségének bizonyossága.

Ma az az egyház konkrét történelmi küldetése, hogy teljes erejével bontakoztassa ki az ember felszabadításáért végzett messiási tevékenységét. Az egyház a rábizott isteni Igében szabadságunk, Isten gyermekei szabadságának forrását őrzi. Emlékezzünk rá, mit mondott Jézus Péternek a templomadóról szólva: „A fiak szabadok.” (Mt 17, 24) Krisztus a keresztség, a hit szentsége által szabadít meg bennünket az egyházban, azért, hogy mi magunk is tertvéreink tiszteletéért és felszabadításáért munkálkodjunk. Krisztus ma az egyház szentségi gesztusaiban teljesíti be megszabadításunk és a teljes emberiség megszabadításának művét.

Az egyház történelmi és szellemi küldetésének, az emberiség felszabadításának nincs más forrása, nincs más ereje, mint Krisztus szabadító tette. Ma újra az emberi szabadság igéjét kell hirdetnünk. Megfeledkezni a hitről, a Messiás szabadító művéről azzal a következménnyel jár, hogy a szabadság ma az emberek sokasága számára egyszerűen illúzióznak, csalásnak tűnik. Szabadságot követelni anélkül a szellemi felszabadítás nélkül, mely azt megteremti, csak újabb rabszolgasághoz vezethet. Ez sajnos az európai nemzetek tragikus tapasztalata.

Az igazi egyenlőség

Az egyenlőséget mint ünnepélyesen kihirdetett jogot, a felvilágosodás százada adta reményül polgárainak. Franciaország és Európa végül az egész világon elterjesztették eszményét. Ez az elv ma nagyon is formálisnak tűnik, ha a társadalmi egyenlőtlenségek tragikus evidenciájával nézünk szembe.

Bizonyos egyenlőtlenségek kétségkívül az emberi élet biológiai és történeti adottságai-ból származnak. Az embrió és a ma született gyermek, az ereje teljében levő férfi és az élete vége felé közeledő aggastyán közötti egyenlőtlenségeket egyszerűen maga az idő hozza létre. De meg kell állapítanunk, hogy a továbbélés lehetőségei egyenlőtlenek aszerint is, hogy az ember csillapíthatja-e étvágyát, ha megéhezett, vagy nem; aszerint is, hogy milyen az egészségügyi ellátás megoszlása. Egyenlőtlenek a kultúrához jutás esélyei is. Az emberi hatalomvágy belekapaszkodott ezekbe az egyenlőtlen adottságokba, hogy ezáltal is saját helyzetét erősítse. Az emberi hatalomvágy még az egyenlőség eszméjét is arra használja fel, hogy felebarátját eszköznek tekintse, sőt akár meg is semmisítse célja elérése érdekében. Az egyenlőtlen adottságok pedig lehetővé tették az igazságtalanságot és az ember ember általi kizsákmányolását.

Az egyenlőség, akár a törvény előtti egyenlőség reményét sokszor kijátszották történelmünk folyamán, és ismerjük be, gyakran megcsúfolják ma is. Az igazi egyenlőséget — az egyedüli egyenlőséget, melyet megkaphatunk, s melyet meg kell védenünk, mert ez minden áhított egyenlőség forrása — a kinyilatkoztatás hozza el számunkra az emberi személyiség fogalmában. Az egyenlőség kifejezés az emberi lény személyes jellegének megerősítésében kapja és őrzi meg jelentését. Az emberek azért lehetnek egyenlők, mert mindegyiküket önmagáért alkotta meg maga az isteni akarat, mert mindegyikük léte közvetlenül isteni személyektől függ. Az ember — mint Isten képmása és hasonlatossága — isteni személyekhez való viszonyában létező. Isten: Atya, Fiú, Szentlélek misztériuma, melyet minden egyes isteni személy egyenlő fenségéért csodálunk, megteremti azt az egyenlő tiszteletet, mely minden egyes embert egyformán megillet, bármilyen egyenlőtlenségek legyenek is köztük egyébként.

Krisztus a szolga sorsát vállalta azért, hogy megszabadítson bennünket. Azért is alázza meg magát, hogy egyenlővé tegyen minket Isten és egymás előtt. Idézzük fel az evangéliumból ezt az epizódot! Jézus megkérdezi az apostolokat: „Mi felett vetekedtetek egymással az úton? De ők hallgatának, mert egymás között a felett vetekedtek vala az úton, ki a nagyobb. És leulván, odaszólitá a tizenkettőt, és monda nékik: Ha valaki első akar lenni, legyen mindenek között utolsó és mindeneknek szolgája” (Mk 9, 33–37) A Messiás alázat és önnön megaláztatása által állítja vissza az egyenlőséget egy közös Megváltás misztériumában. Távolabb, a hiú törekvésből versengő Jakab és János, Zebedeus fiai kérésére Jézus ezt feleli: „Tudjátok, hogy azok, a kik a pogányok között fejedelmeknek tartatnak, uralkodnak felettök, és az ő nagyjaik hatalmaskodnak rajtuk. De nem így lesz közöttetek; hanem a ki nagy akar lenni közöttetek, az legyen a ti szolgátok. És a ki közületek első akar lenni, mindenkinek szolgája legyen. Mert az embernek Fia nem azért jött, hogy néki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és adja az ő életét váltságul sokakért.” (Mk 10, 35–45)

Az emberek közötti egyenlőség eszménye pusztán utópia volna, ha történetileg nem válik valóra a Megváltás misztériumában, Krisztus alázatában és megaláztatásában, aki szolgává tette magát, s mindenek között utolsóvá lett. Ő maga köti egyházát az alázat és szolgálat e misztériumához: „Azért ha én az Úr és a Mester megmostam a ti lábaitokat, nektek is meg kell mosnotok egymás lábait.” (Jn 13, 14)

Az evangéliumi prédikációnak köszönhetően — Európa pogány népeihez eljutott a hír, hogy Isten előtt minden gyermeke egyenlő méltósággal áll. Szent Pál ezt mondja a Galatáknak írt levelében (2, 6): „Isten nem nézi az embernek személyét”. Az evangélium keltette remény az emberek közti egyenlőségről pusztán ámitás volna, melyet elvetnének az emberek (s a mai nehéz időkben ez a veszély fenyeget), ha nem éreztetné erejét az emberiség történelmében az evangélium és a szolgáló Krisztus hatalma. Az emberiség bűnös sorsa közepette az evangélium szabadító ereje adja vissza az emberi személyiség fényét és szépségét. Szent Pál így szól a Rómaiaknak írt levelében: „Mert az Isten

mindeneket engedetlenség alá rekesztett, hogy mindeneken könyörüljön.” (2, 32) Együtt és külön-külön, Teremtőjéhez és Megváltójához való viszonyában minden ember egyenlő. Az egyenlőség utópiája mögött rejtőzködő hatalomvágy az emberek közötti egyenlőtlen-séget az erősebb önzésének szolgálatába állítja. Csak Krisztus alázata és — ki merem mondani — gyengesége és megaláztatása dönti meg a hatalmaskodókat és emeli föl a gyengéket; Krisztusé, aki „magát megüresíté”. (Fil 2)

A megváltás misztériuma tehát visszaadja az embernek az igazi egyenlőséget. Minden fennálló egyenlőtlen-séggel szemben — melyet történelmi és biológiai törvényszerű-ségek, jogtalanság és erőszak hozott létre, s melyeket gyakran tovább fokoztak a társadalmi mechanizmusok — a keresztény alázat, Krisztus alázata egyenlő tisztelettel tekint mindenkire, aki egyazon Atyának gyermeke. Az emberek közötti egyenlőség megvalósul-hat újra, ha a keresztények, Krisztus tanítványai felismerik az eget Atyjának kizárólagos uralmát. Felismerik a Fiút a bűneink miatt szenvedést vállaló Messiás alázatában. Felismerik a Lelket, „aki Ūr és aki életet ad”.

A Szentháromság misztériumának elfogadásával, Isten imádásával az ember megértheti saját misztériumát, és felismerheti a minden ember között fennálló egyenlőséget. Beláthatja — egy nemegyszer fájdalmas vallomás árán — hogy Isten akarata minden egyes embert önmagáért teremtett, s mindenkit az emberek szent közösségébe, az egyházba hív.

Az emberek közötti egyenlőség reménye nem illúzió. Nekünk kell tanúskodnunk erről. Alapját Krisztus műve, az egyház közössége, szentségi küldetése teremti meg. A keresztység szentsége az istengyermekek fogadás azonos méltóságát adja minden megkereszteltnek. A bérmlás szentségében a Lélek gazdagsága adatik meg mindenkinek, akit az egyház tagjai közé szólít, hogy cselekedjenek a Lélekben, és hirdessék az evangélium örömhírét. Az Ūr asztalánál Krisztus Testéből és Véréből szegények és gazdagok, fiatalok és öregek egyformán részesülnek. És tudjuk, milyen megkülönböztetett szeretettel fordul Isten a legszegényebbek, a megalázottak, a nyomorultak, a megtévelyedettek felé.

Egyházában, mely az ő teste, a Szolga Krisztus az általa bevezetett szentség által biztosítja, hogy egyetlen ember se éljen vissza a rábízott apostoli hatalommal. Az egyház (és Isten egész népének) papi hivatása által jelen van az emberiség történetében az, aki mindenkinek Szolgája, s aki visszaadja a reményt, hogy minden ember megtalálja saját isteni méltóságát Isten színe előtt.

A kereszténység, az egyház — isteni küldetéséhez és papi felelősségéhez hűen — azon fáradozik, hogy helyreállítsa az emberek méltóságát, és egyenlőséget teremtsen számukra egy olyan közösségben, melynek végső szava a testvériség.

Emberi testvériség — isteni atyáság

A legújabb nemzedékek okkal éreznek kiábrándulást az egyetemes testvériség hirdetése hallatán, amikor a világon mindenütt az emberek és népek közötti gyűlölködés, nemegyszer halálos viszály tapasztalható. A politikai vagy ideológiai szónoklat az egyetemes testvériség megvalósításával kérkedik — az elutasító, kizáró, gyűlöletet szító rendszerek gyakran bújnak ennek álarca mögé. A fennen hirdetett eszményeket ugyanakkor nap mint nap megtagadják. Szeretnénk elismerni az emberek társadalmi jogait és feladatait. Egyetemes szolidaritásról álmodozunk. Kölcsonös bizalomra épülő kapcsolatokat szeretnénk teremteni, az egész emberiség együttes fejlődését előmozdítani. És csodálkozva, szinte dermedten vesszük észre, milyen gyakran megcsúfolják testvériség iránti áhítózásunkat.

Szeretnénk rámutatni arra, hogy a testvériség — e társadalmi-politikai jellegű követelés — sem válhat valóra, ha nincs vallásos értelemben Istenhez kapcsolva, illetve ha nem

találunk valami olyan bizonyítékot, mely e kapcsolat tanúsága és biztosítéka. Az emberiség megtagadja eszményeit, és megtagadja önmagát, ha nem az Istenhez való viszony, az Istentől való függés helyzetéből nyilatkozik meg.

Testvériség elképzelhetetlen apaság és anyaság nélkül. Az emberek nem lehetnek testvérek, ha nem fogadják el leszármazásukat. S nem lehetnek testvérek akkor sem, ha nem él bennük az utódok reménye. Mert az élet adomány. Márpedig a mai Európában a testvériségről szőtt elképzeléseket gyakran torzítja el valamiféle horizontális — apa, anya és utódok nélküli, tehát történet nélküli — testvériség narcisztikus illúziója. A testvériség illúzióvá válik, ha elutasítja az apát és az anyát, ha nem ismeri fel az utódoknak szánt élet adományát: az emberiség önmagát pusztítja el. Nincs akkor más, csak Ábel — Káinnal szemben.

Visszaadhatjuk-e vajon a testvériség szép szavának igazi tartalmát és reményét? Szent Pál erre szólít fel, amikor emlékezetünkbe idézi, hogy „a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja... a kiről neveztetik minden nemzetség mennyen és földön.” (Ef 3, 15)

Az isteni atyaság elismerése nélkül semmissé válik az emberi apaság, és a testvériség. Amikor az ember megfeledkezik jövőjéről és utódairól, saját élete és történelme válik értelmetlenné.

Egy apa nélküli világban nincsenek testvérek. Az emberek akkor bánnak egymással testvérként, ha elfogadják az isteni atyaságot, ami egyedi transzcendenciájuk s egyben közösségük forrása. Senki nem lehet a másik testvére, ha nem Atyja az Isten. Ha meglátjuk Istenben az Atyát, meglátjuk a Fiúban az egész emberiség iránti isteni szeretet képét és szentségét. Meglátjuk a könyörületes szellemében azt az elszakíthatatlan, élő köteleket, mely „Istennek elszéledt gyermekeit egybegyűjti” (Jn 11, 52) egy olyan testvériségben, melynek titkát még nem fejthetik, de ami élet, a szíveket betöltő isteni szeretet kegyelméből. „Mert az Istennek szerelme kitöltetett a mi szívünkbe a Szent Lélek által, ki adatott nekünk.” (Róm 5, 5)

Senki nem lehet a másik testvére, ha nem Atyja az Isten. És hozzátehetjük, ha nem anyja az egyház. (87. zsoltár) Hogy a testvériség ne maradjon hiú remény, Isten az egyházra bízta azt a történelmi, szellemi küldetést, hogy folytassa és bevégezze a megbékéltetés művét. Fiában „eggyé tette mind a két nemzetséget, és lerontotta a közbevetett választófalat” (Ef 2, 14), mert az idősebb fiúval egyenrangúként fogadta be szentélyébe a pogányokat, az eltévelyedett kisebbik fiút. Ettől kezdve Fia által megbékéltet egymással minden embert. Az egyházban és a békéltetés apostoli hivatásában Isten arra szólít fel bennünket, hogy béküljünk meg vele és egymással, s legyünk újra testvérek.

Az emberi és isteni testvériség alapja az oltáriszentség. Az egyház — Istent dicsőítve a Szentlélek ereje által — Krisztus testében válik közösséggé és testvériséggé. Az oltáriszentség celebrálása mindenekelőtt a mi Mennyei Atyánk dicsőségének kultusza — az emberek közötti testvériség és megbékélés tette és eseménye, az egyedüli Fiú áldozatának erejéből.

Az emberek a Test és Vér e közössége által, a Fiú imája által, az általa adott életben újulhatnak meg — újrateremti őket az egeknek Atyja, és átadja őket egy új testvériségnek, melynek forrása a Lélek, s melyről szinte már azt hitték, hogy titka örökre elveszett.

Az evangélium ma

A 19. és a 20. század humanista eszményeit, az evangélium végső gyümölcsét utópiaként fogják elvetni az emberek, ha nem idézik újra a keresztény emlékezetbe azok, akikre az evangéliumhirdetés felelősségét bízták.

Az egyház élő hagyományának erejével emlékeztet e remény isteni bölcsességéből

merítő forrására: az evangéliumra. Isten Igéje és a szentségek erejével kontinensünk, kultúránk, Európánk új evangelizációján munkálkodva az egyház azon fáradozik, hogy begyógyítsa a sebeket, melyeket az emberiség okozott önmagának, s melyekre most képtelen gyógyírt találni. Az egyház az újjászületés, a keresztségben biztosított megújulás erejével — és az oltárszentség erejével, mely az azonos áldozat és az isteni élet közösségében fogja össze az embereket — az isteni megszentelés művét folytatja a világban. Átala nyeri vissza az ember önmagát, és az önnön eszményeibe vetett bizalmat. Az egyház igehirdetése és szentségei jelentik azt a titkos forrást, melyből az evangélium ereje árad. Átaltuk az emberiség újra önmagára találhat, politikai-társadalmi eszményei pedig visszakaphatják sajátosan emberi igazságuk tartalmát, szilárdságát. Bennük kétezer éves történetünk titkához jutunk közel. „Szabadság, egyenlőség, testvériség”: megannyi feladat, hogy felépülhessen az emberek országa. Az egyház számára az ember, a bűneitől elcsúfított ember felemelkedésének útja a megújulás és az újjászületés. A világ felépítése, mely gyökereiben és beteljesülésében megszentésülése. Megmentőnk megváltó tettével történhet meg. Az emberiség történeti és időbeli műve az egyházban valósul meg Krisztus papi tevékenysége által. Az egyház feladata — hogy befejezze Jézus művét, a világ megszentelését — egyben az a forrás, melyből kultúránk legnemesebb eszményei sarjadtak, s nekünk ma az a dolgunk, hogy az egész emberiség számára újjáélesszük a megőrzésükhöz és megvalósulásukhoz szükséges energiát.

Ilyen értelemben az egyház feladata, a világ megszentelése politikai következményekkel jár. Egy szerzetes, akinek tanítványának és követőjének mondhatom magam, legutóbbi műve címében ezt írja: „A szentség politikai probléma.” Az egyház szellemi és szentségi feladata, a megszentelés, valóban megmenti a világot. A szentek egyháza megváltoztatja az emberek világi életének valóságos körülményeit, és lehetővé teszi, hogy az értékek, melyekből erőt meríthetnek, visszanyerjék szilárdságukat és fényüket.

A Szövetség és Isten Igéjének kinyilatkoztatása kellett ahhoz, hogy az emberekhez eljusson a szabadság, az egyenlőség, a testvériség reménye. Ma az evangéliumra és Isten egyházára van szükség, hogy ez a remény megújuljon. Krisztus imája arra szólít fel bennünket, az egyház tagjait, hogy az emberiség egységéért és testvériségéért munkálkodjunk.

Befejezésül II. János Pál üzenetét szeretném idézni, mely 1980. szeptember 21-én, Szent Benedek születésének 1500. évfordulóján hangzott el. A pápa Subiacóban járt zarándoklaton. Az Európai Püspöki Konferencia Tanácsának résztvevői jelenlétében, a harmadik ezredforduló előestéjén II. János Pál Európánk egységére emlékeztetett.

„Nursiai Szent Benedek Európa szellemi atyjává lett, mert — miként a próféta — az evangéliumot tette táplálékává, s egyszerre ízlelte annak édességét és keserűségét.

Az evangélium az emberre vonatkozó igazság teljessége: egyszerre örömteli Hír és a Kereszt szava.

Ezt az igazságot, egyenlőség és testvériség e Jó Hírét Szent Benedek formálta életszabállyá. Nemcsak szerzetesi közösségei számára, hanem sokkal inkább emberek és népek számára szánta életrendül: „Ora et labora”. Ez a szabadság üzenete.

Ma újra lelkünk legmélyéig azonosulnunk kell az evangéliummal. Igazságként kell elfogadnunk, és úgy élni vele, mint táplálékkal. Így lépésről lépésre ismét feltárul majd előttünk az üdvözülés és a megújulás útja, mint azokban a távoli időkben, ahová a Legfőbb Úr Nursiai Szent Benedeket helyezte, mint lámpást a lámpaoszlopra, mint fáklyát a történelem útjára.”

Lőrinszky Ildikó fordítása